

DE GENTSE MAMMELOKKER IN DE VOLKSLITERATUUR EN DE FOLKLORE

Aan de Koornmarkt, ongeveer op de plaats waar in 1910 het Postkantoor opgericht werd, prijkte van 1296 tot 1716 een veel kleiner gebouw, *Ammenie* (woning van de *Amman* = gevangenisbewaarder) genoemd.

De taak van deze stadsambtenaar bestond erin de gedetineerden te onderhouden en te bewaken. In analogie met de twee Parijse gevangenis- en het Grand Châtelet en het Petit Châtelet, betitelden de Gentenaars hun Ammenie Chastelet, Saesselette, Sosselet, Saestelette, Sausselet, en wat nog al meer.

Wat meer is, zelfs bij het benoemen van de verschillende kamers of cellen van de inrichting volgden ze het Franse voorbeeld. Inderdaad klonken die vrijwel schilderachtige namen : Roovers Muyte, Israëls Muyte, Tooveres Muyte, Cattedag, Vrouwe Camer, Put, Suyckerlaetgiën; op zijn minst even zinrijk als de Parijse : les Chaînes, la Grièche, le Puits, la Boucherie, la Barbarie.

Toen de Gentse Magistraat in 1716 besloot het bouwvallig geworden "steen" op te offeren om het Pakhuis te laten optrekken, dacht voorzeker niemand dat het tot 1741 zou duren eer het Sausselet een waardige en meer moderne plaatsvervanger zou gekregen hebben. Zolang die plaatsvervanger er evenwel niet was, zag men zich verplicht de pensionaires onderdak te verlenen in een gedeelte van het St.-Jorishof.

Dus zoals gezegd kwam in 1741 een einde aan een noodoplossing die maar al te lang geduurd had. Op 15 februari van dat jaar verbond een van Gents vermaardste bouwmeesters-ondernemers, David 'k Kindt, zich contractueel te "maecken een nieuw ghevanghenhuys onder het ghewelfsel van de schermschole staende ten voorhoofde nevens het belfort nu wesende de waeghe en te veranderen het huys jeghenwoordigh bewoont by sieur gillis henriet ende het huys van de orologiemaecker staende daer nevens ten voorhoofde op de botermerct ende te maecken de separatiën welcke moeten dienen tot afsluyten van thien ghevanghene koten met een cappelle en twee parloiren . . ." (1).

Meer dan vier maanden kreeg de man niet om het werk op te knappen. 't Kindt kweet zich van zijn taak op een voorbeeldige wijze. De toenmalige benedenverdieping van de Lakenhalle (nu Raadskelder) kreeg haar cellen, kapel en spreekkamertjes, terwijl, verbonden met die benedenverdieping, een volledig nieuw gebouwtje opgetrokken werd : de merkwaardige Lodewijk XV-constructie die we sedert de afbraak van het huizenblok dat de Poeljemarkt van het Burgemeester Braunplein scheidde, eerst goed in het vizier kunnen nemen.

Had de bouwmeester zich aan de voorschriften van zijn contract gehouden, dan ware het fronton van de voorgevel van het gebouwtje met een Gentse ? leeuw bekroond geweest en het vlak eronder versierd met een halfverheven beeldhouwwerk, twee gekluisterde personen voorstellend.

Van het maken en plaatsen van de leeuw is helaas niets in huis gekomen en wat het gevangenaarpaar betreft, werd dit op bevel van 't Kindt ofwel op initiatief van de onbekend gebleven beeldhouwer vervangen door de plastische compositie, een oeroude legende van universeel formaat uitbeeldend.

Bedoeld wordt de zg. Caritas Romana-legende, waarvan meer dan een versie een nogal taai leven gekend heeft. Op het eerste gezicht zou men kunnen gaan denken dat we die wonderbare geschiedenis aan de Romeinen te danken hebben. Neen, de geestelijke vader ervan zijn ze zeker niet geweest. De Grieken al evenmin. Integendeel zou het niemand moeten verwonderen dat een of ander Aziatisch volk, wellicht de Chinezen, ze heel lang geleden uitgedacht heeft.

Volgens een van die versies was een (Romeinse) vrouw wegens landverraad tot de hongerdood veroordeeld en diensvolgens in een kerker geworpen. Slechts één persoon kreeg de toestemming haar een dagelijks bezoek te brengen : haar dochter, doch met dezen verstande dat ze zich telkens zou laten fouilleren met het oog op het eventueel heimelijk binnensmokkelen van spijs of drank. Dat de oude vrouw noch ziek werd, noch verkwijnde, noch stierf, dankte zij haar dochter die haar ononderbroken met haar melk voedde. Toen het de cipier, en naderhand de keizer, uiteindelijk gelukte de sluier van het geheim op te lichten, oordeelde laatstgenoemde dat het bewijs van zulk een uitzonderlijke kinderliefde op een uitzonderlijke wijze diende beloond te worden. En de vrouw herkreeg de vrijheid.

Mijn bedoeling is het niet hier al de varianten van de Caritas-legende op te sommen. A. van Hageland deed dit twintig jaar geleden in Oost-vlaamsche Zanten, 1952, blz. 135-141, onder de titel "De Gentse Mammelokker een importartikel ?"

Wat we ons wel voornemen te doen is, zoals de titel van ons verhaal het trouwens aankondigt, iets zeggen over de plaats die de Mammelokker in de Nederlandse literatuur inneemt. En in het leven van elke dag van de Gentenaar.

Van de legende vond ik in een slechts enkele bladzijden tellend boekje (2) een achtregelig gedicht dat ik niet nalaten kan in zijn geheel over te schrijven. Mogen we de titel van het werkje geloven, dan zou de auteur ervan een Gentenaar zijn, jammer genoeg een niet genoemde. Wat de 7 artistieke kopergravuren betreft mag aangenomen worden dat ze van de hand zijn van Judocus Hondius, die alleszins het frontispice graveerde : in hetzelfde jaar 1606 dat zijn wereldberoemde atlas

van de pers kwam.

DE DOCHTER DIE DE MOEDER IN DE GHEVANGHENISSE MET HAER BORSTEN ONDERHOUDEN HEEFT

In Yzer ende Stael met voeten ende handen,
Licht ghy hier Moeder vast in soo veel swaere banden.
Door hongher ende dorst ghebracht in groote noot,
En endelick daer door ghedwonghen tot de doot.
Wat sal ick voor u doen ? ghy hebt my opghetoghen.
Ick ghev'u dat weerom : ick hebb' u eens ghesoghen.
Comt suyght my wederom, comt neemt hier broot en wyn,
Wy sullen Dochter beyd' en beyde Moeder syn.

Dat ons verhaal een taai leven gekend heeft wordt maar al te klaar bewezen door het feit dat ruim een eeuw later het nog als leerstof voor de schoolgaande jeugd gebruikt werd.

Inderdaad, in het door P. J. Rymers geschreven schoolboek, getiteld *Dobbelen Zielen-Troost*, te Antwerpen gedrukt in 1722, treffen we het volgende lesje aan :

HOE EEN DOCHTER HAER MOEDER IN DE GEVANGENISSE SPYSDE MET HAER BORSTEN

Het was een goede Vrouw, en die was arm, en door grooten nood zoo stoelse, zoodaenig datse gevangen en ter dood veroordeelt wird. Maer sy hadde goede vrienden, en die baden den Rechter, dat hyse niet in 't openbaer, maer in stilte van honger zoude laeten sterven in de gevangnisse. En dese Vrouwe hadde een Dochter, die zuygende was, die bad den Wachter, om by haer Moeder in de gevangnisse te mogen gaen, terwylen sy noch leefde, . . . hy zag haer de Borsten geven aen de Moeder, die haer leven onderhield met de Melk. . . Zedenles : Lief Kind, hebt u ouders lief, zoodaenig dat gy u goed en bloed voor haer te pande stelt (3).

In tegenstelling met onze eerste vertelling heeft die, opgetekend door Wolf (4) een uitgesproken lokaal tintje. Het is een *Gentse* poorter die zich aan een zware misdaad schuldig gemaakt heeft. Zijn straf moet hij uitboeten in een kerker die gelegen is onder het *Belfort*. Het is met de toestemming van de graaf van Vlaanderen dat zijn dochter. . . Tot schreiens toe bewogen begenadigt de graaf de veroordeelde en laat ter nagedachtenis van de miraculeuze gebeurtenis aan de gevel van de gevangenis het bas-reliëf aanbrengen dat nog steeds onverminderd de nieuwsgierigheid en bewondering van ingeborene en vreemdeling gaande houdt. Ten behoeve van degenen die Wolf op zijn woord niet zouden geloven besluit deze zijn verhaal met de kostelijke opmerking : "Ein alter Mann hat mir dieses erzählt und als wahrhaft bekräftigt."

Waarvan akte.

Zijn de Gentenaars in 1741 werkelijk verrast geweest door het plaatsen van het Cimon-Pera-beeldwerk boven de ingang van de Stedelijke Amigo ? Heel waarschijnlijk niet want gelijkaardige gebeurtenissen waren niet van aard om ze uit hun lood te doen slaan. Integendeel hadden ze in een ogen-open-en-toe voor het nieuwbakken zonderlinge paar een zo Gents als ondeugend visitekaartje kant en klaar : *Mammelokker*.

Mammelokker ? Per slot van rekening niet zo'n gekke naam. Immers welke rasechte en welgebekte Strop noemde een vrouwenborst of liever moederborst anders dan een mamme of memme ? (5) Een heel fatsoenlijke naam trouwens vermits het minder keurige, minder beschaafde equivalent "*loeze*" alleen maar paste in de mond van een wel bijzondere volksklasse. "*Loezen*" als werkwoord had eigenlijk 2 betekenissen : enerzijds zuigen (door kleine kinderen), anderzijds overdadig drinken of zuipen (door volwassenen).

Die mam(me) of mem(me) zou een onomatopee of klanknabootsing zijn van de smakkende geluidjes door de zwoegende zuigeling voortgebracht. Iets later zal de kleuter met hetzelfde woordje mam(me) zowel het deel (borst) van het geheel (zogende vrouw) als het geheel zelf aanspreken : mamme = mama. Inderdaad een alledaags, pretentieloos woordje met een universele klank : *mamma* (Latijn en Italiaans), *ma-man* (Fr.), *mamân* (Sp.), *mammy* (Eng.), *mama* (Russ.).

Het langst van al zal echter het woord *mem* = *memme* in de betekenis van min, minne, minnemoer, zuugminne, voedstervrouw, zoogster, enz., enz., in gebruik blijven. Mag ik u eraan herinneren dat onze *memster* of *memsterigge* het aan haar beroep verplicht was zich in een *memme-mantel* te hullen en op het hoofd een *memmemuts* te zetten ? Kwestie van fatsoen en digniteit. Met *lokke* bedoelde men in de regel de tepel van de borst, alhoewel het synoniem *mamme* evenzeer gebruikelijk was. *Lokken* (van likken) was dus zoveel als (aan de lokke of tepel) zuigen; en degene die lokte, een *lokker*, een zuiger. Een aan de wieg ontgroeid kind dat de borst niet missen kon of wilde, en bij uitbreiding een hannes van een knaap of man, qualificeerde men gewoon als *lokkenbijt* of *lokkenbijter*. Een dot, dotje of zuigdot, bestaande uit een lapje lijnwaad waarin wat broodkruimel en wat suiker gebonden was - in feite een ersatz tepel - luisterde eveneens naar de naam *lokke*. Bestond die dot uit een stuk suikergoed aan een stokje bevestigd - een spek of spekke - dan had men met een lokketsoeze te maken. Die *tsoeze*, waarmee vooral een dot in gummi bedoeld werd - ene gestoken op een zuigfles of "biberon" heette paptsoeze - vinden we terug in mammetsoeze, welke uitdrukking ten naaste bij overeenkomt met mammeloeze, lokke-mamme en *mammelokke*. Wie mammelokt is vanzelfsprekend een *mammelokker*.

Het was laatstgenoemde naam die uitgekozen werd om het beeld van Caritas Romana definitief te catalogiseren. Dat meteen met *Maemloecker* ook de gevangenis aangeduid werd, was warempel niemands schuld.

Simon-en-Pira. In klassieke trant uitgevoerde kopergravure, die mag toegeschreven worden aan de Gentenaar Judocus Hondius (= Dhondt) 1606.

Inmiddels bleef Mammelokkers legende stof leveren aan niet weinig hanteerders van beitel, penseel en pen. Zelfs een Prudens van Duyse - oudheidkundige/stadsarchivaris/journalist/dichter van vooral gelegenheidspoëzie - vond het niet beneden zijn waardigheid een 15-strofig gedicht over het kerkervoorval te schrijven. In plaats van zijn werk naar de man te betitelen, deed hij het naar de vrouw, de memme, De Kindermin (6).

Een paar strofen ter illustratie :

8 En 's anderdaegs ging *hij* ook zien (Vlaamse graaf)
Met heimelijken tred,
En zag het wonderwerk geschiën :
Weer mocht ze aen vader laefnis biën,
Bij lachje en stil gebed.

9 "Breng haer voor mij." De maegd trad voort,
Met blikken kalm en zoet :
"Vrouw, leev' de waerheid in uw woord !
Zeg mij, of ge eenen man behoort,
Of gij een kindje voedt."

10 "Ik ben nog maegd, geduchte Vorst."
"Is 't waerheid of is 't spot,
Gij, die uw vader met de borst
Bewaert voor honger en voor dorst,
Gelijk een geest van God ?"

15 Gent, op uw kerker, grijs en log,
Die Mammelokker hiet,
Praelt, dank den beitel, heden nog
't Tafereel van 't heilige bedrog,
En 't volk vergeet het niet.

Jos. van Hove was iemand voor wie onze legende verre van een dode letter was vermits hij alleszins vanaf 1831 (of nog vroeger) tot 1847 het ambt van "concierge au Dépôt municipal", anders gezegd "Bewaerder van de Stadsgevangenis op de Botermarkt 21" met eer en deugd uitoefende. Voor welke voorbeeldige uitoefening hij in 1839 het "Orden van den Nederlandschen Leeuw" met de graad van "Broeder" officieel in ontvangst mocht nemen.

Hoeveel verschillende visitekaartjes Van Hove door Gents verdienstelijkste en vruchtbaarste lithograaf G. Jacquain heeft laten drukken weet ik niet : op zijn minst moeten er drie geweest zijn, want zoveel zijn er in de bibliotheken (o. a. in die van de Bond der Oostvlaamse Volkskundigen) en bij particuliere verzamelaars te vinden. Op een van die kaartjes heeft de graveur het bespiedingstoneeltje op een zo vol-

maakte als pittoreske manier voorgesteld. Geld waard is de naïeve doening van de gehelmde Romeinse soldaat met zijn overdreven lange lans. Essentieel wijkt het verhaal dat Dr. Paul de Ryck ons in zijn *Gentianen* (7) ten beste geeft, maar heel weinig af van dat waarmee we tot nog toe geconfronteerd werden. Alleen is de zogende dochter de moeder van een pas geboren kindje en de veroordeelde een onschuldig slachtoffer van wraak en terreur. Onwillekeurig zijn we geneigd een parallel te trekken tussen de gerapporteerde gebeurtenis en de onsmakelijke geschiedenis van de gewezen schepen en gildedeken Lieven Pyn, die op 28 augustus 1540 op het Veerleplein (niet door de vorst maar door de onder druk gezette Magistraat) onschuldig terechtgesteld werd: "Nadat de Gentenaars voor de zoveelste maal tegen hun vorst in opstand waren gekomen en ook voor de zoveelste maal het onderspit hadden moeten delven, eiste de dwingeland dat er ten minste één van de kopstukken van de stad een verschrikkelijke dood zou sterven. . . De burgers, die het roer van de stadszaken in handen hadden, moesten maar onder elkaar uitmaken wie als zoenoffer zou aangeduid worden. De baljuw was een oud maar wijs man. . . "Laat mij voor u en voor onze goede stede sterven." . . . In alle wijken van de stad werd met lof gesproken over de dappere man die zich voor de rest van zijn leven liet opsluiten in de Mammelokker."

Vanzelfsprekend liet de straatzanger zich al even onbetuigd. O. a. is van de Antwerpse volkszanger C. Van den Brande een lied bekend dat te Antwerpen gedrukt werd door J. Thys. Datum niet aangeduid (8). Het lied telt 8 strofen van 10 verzen, behalve de laatste strofe die er slechts 8 heeft. Rijmschema a a b b c d d e e e. Het heeft geen refrein en wordt gezongen op de "stem" van "Van den Handel", een lied dat ontelbare keren als "stem" gebruikt werd.

Het lied is getiteld "Lied over de wondere liefde van eene dochter tot haren vader".

6 De Heeren wisten niet waer van
 dat diên ouden gryzen man
 was wel te pas en vet
 's hebben doôr een splet
 dat koômen afhooren
 de vrou kwam na gewoonte met haer borst
 laven haer Vaders honger en dorst
 Vader en kind dat schryd
 d'Heeren zaegen met vlyd
 Deeze mensch-lieventheyd.

Natuurlijk zal de zanger zijn lied met een onvermijdelijke zedenles moeten besluiten :

8 Voôr 't lest Kinders altegaer
 volgd deés brave dochter naer
 en staet uw Ouders by, in druk of in ley

tot hun leste dagen
het H. Schrift geeft ons een schoon vermaen
aen kinderen die hun Ouders bystaen
het zy arm of ryk, dat zy hier naer gelyk
winnen het Hemelryk.

We kopieerden Van den Brande's tekst zoals hij waait en draait, wat betekent dat we noch aan de spelling noch aan de interpunctie ook maar iets gewijzigd hebben.

Wie stellig aan geen zedenpreken dacht toen hij op de hem zo eigen manier onze legende echt kostelijk parodieerde, was Lodewijk de Vriese. Van de hand van deze ongeëvenaarde folklorist is namelijk een Gentse "lolle" verschenen die als geen andere de ronde van de stad gedaan heeft.

"De Memme van Menheere Mestdagh" (9) heette de "lolle" en zou door een stel onverbeterlijke "lollekensheren" in een van de drukst bezochte stamcafé's van de stad op het getouw gezet zijn. Precies honderd jaar geleden.

Menheere Mestdagh die rijker was dan snugger, had een vrouw en drie domestieken. Een vierde zou pas ten tonele verschijnen nadat madame in het kinderbedde gekomen was, want madame had besloten haar baby door een min te laten voeden. Geen avond ging voorbij zonder dat er in de staminee over de nakende gebeurtenis geredekaveld werd. Eindelijk was het zover. Madame had een kloeke zoon gekocht. Dus tracteerde menheere op een fles champagne, want hij voelde zich de gelukkigste mens van de wereld. Vooral omdat hij het zo getroffen had met zijn memme, een kerngezonde boerendochter, de beleefdheid in persoon, en werkzaam, en handig, een voorbeeld van braafheid en deugzaamheid. Meer had het gezelschap niet nodig om Mestdagh een ferme kool te stoven. Een van de "lollekensheren": "A propos, Menheere Mestdagh, ge ligt hier nu al 'nen dag of veertiene ons hûûren zot te raozen mee î memme; zûû 'n meisken moet er volgens î nog gebore worden. Z'es braove, godvruchtig, z'ontvangt alle weken Onz'Heere, 't es 'n oprechte onbevleete ontvangenesse. Awel, weet ge wel dat er op die memme 'n grûûte vliege zit?" - "'k En versta u niet goed." - "I memme eed 'n kind ghad!" - "Da zijn leugens!" - "De pure waerheid; 'k weet het van 'n goe paert, vraog het heur en ze zal 't nie afstrijen; ten andere de preuve zijn daor. . ."

Hoe Mestdaghs avontuur beëindigd werd? "'k En hên geen memme meer. Z' heeft een kind ghad. 'k Hê ze mee heur klikken en klakken op straat gesmeten. Ik of Madame we willen geen schandalen in ons huis."

Tot daar een en ander over de Mammelokker-legende. Nu nog iets over het Mammelokker-gebouw.

Nauwelijks had de gewezen stadsingenieur Emile Braun zich de burgemeestersjerp omgord (1895) of het Gemeentebestuur begon aan de uitvoering van een aanzienlijke reeks grote werken, die de fysionomie van menig stadsgedeelte volkomen zouden wijzigen.

Een van die spectaculaire werken betrof namelijk het hartje van de oude stad : de huizenblokken gelegen tussen Belfort en St.-Baafskerk. Deze werden kordaat met de grond gelijk gemaakt waardoor een kruisje gemaakt werd over de aloude St.-Jans- en Regnessestraten. En het St.-Baafsplein in het leven geroepen. Meteen ontstond een broodnodige verbinding tussen laatstgenoemd plein en de Botermarkt. Meteen verloor de Lakenhalle het keurslijf van halfvergane huisjes, waarin ze tot nog toe geprangd gezeten had.

Daar men van die uitgelezen gelegenheid een dankbaar gebruik wenste te maken om dat historisch gebouw niet alleen grondig te herstellen, maar bovendien te voltooiën, vermeerderde men de 7 bestaande traveeën met 4 nieuwe, die hoewel van meet af aan voorzien waren, maar nooit uitgevoerd werden.

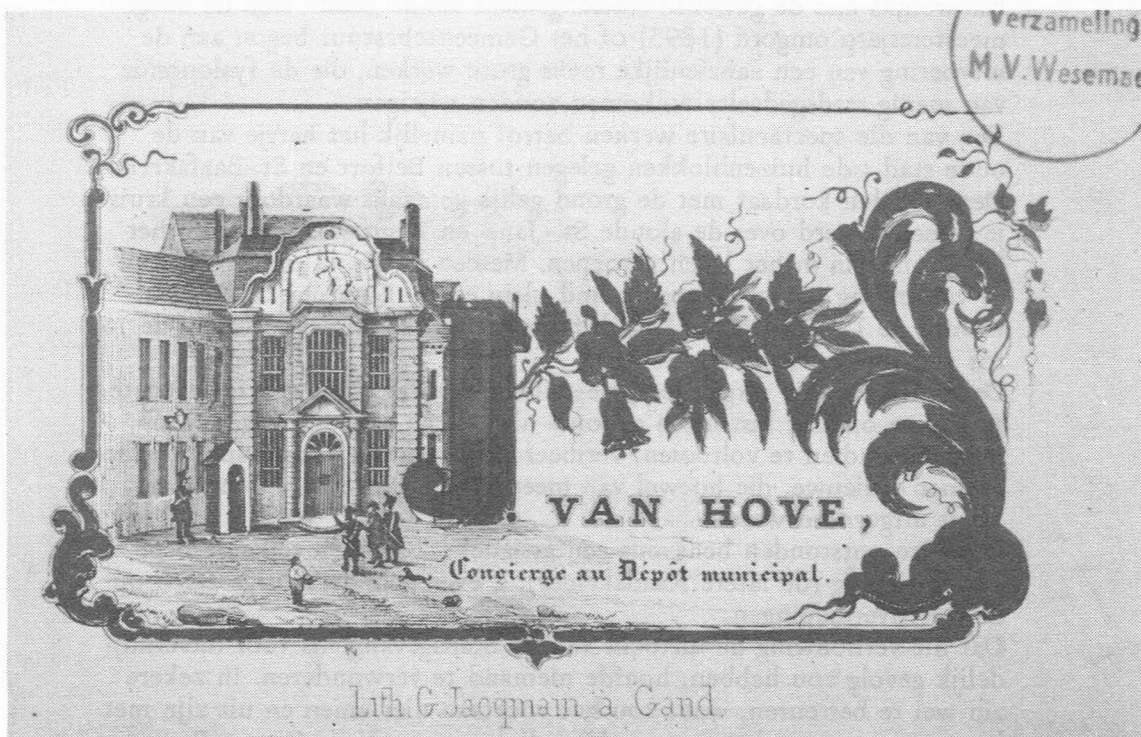
Derwijze ontstonden benevens een artistieke 20 zuilen tellende benedenverdieping (de latere Raadskelder), 2 even schilderachtige zalen op de bovenverdiepingen.

Dat die verbouwing de uittocht van de Stadsgevangenis voor onvermijdelijk gevolg zou hebben, hoefde niemand te verwonderen. In zekere zin wel te betreuren, want zou het voortaan niet amen en uit zijn met het verwerven van het zo populaire diploma van Vrije Gentse Burger aan niet de eerste de beste afgeleverd "onder de wekkinge" ? (10) Stond het werkelijk in de sterren geschreven dat de Stadsamigo in een met geschiedenis geladen gebouw (Sausselet, Belfort) moest ondergebracht worden ?

Zonder enige twijfel aangezien het gewezen hospitaal van Sente Jan in d'Olie gheenaemt ten Dulle aangewezen werd als waardige opvolger van de Mammelokker. Gelegen aan de Oude Schaapmarkt, gebruikte men dit in 1191 gesticht en in 1797 afgeschafte klooster van 1820 tot 1863 als receptie van verlaten zuigelingen, vondelingen genaamd.

Deze kinderen werden 's morgens vroeg of 's avonds laat in een rolvormig kastje geplaatst dat in de gevel van het gebouw aangebracht was. Door het kastje een halve draai om zijn as te laten uitvoeren geraakten de kinderen in het gebouw. Het luiden van een bel kondigde de aankomst van een nieuw gastje aan.

Elders noemde men een dergelijk kastje een schuif (in het Frans tour) te Gent sprak men van een rol of rolleke. Dat men al heel gauw niet alleen het kastje maar ook het gebouw met "rolleke" ging aanwijzen, is een van die dingen die niemand verwondert. Maar dat 40 jaar na de afschaffing van de instelling het gebouw nog steeds onder die benaming bekend staat, mag op zijn minst verbazingwekkend genoemd worden. Het spreekt vanzelf dat het Rolleke ook als gevangenis zijn uithangbord in ere zou bewaren zodat men nog heel lang als dagelijkse

Een van de 3 bekende nochtans zeldzame visitekaartjes van cipier Jos. Van Hove (± 1845). Van 1741 tot 1897 (in dat jaar werd een aanvang gemaakt met de ontmanteling van de Lakenhalle) grensde de Mammelokker aan de huizenrij waarvan het St.-Jorishof het laatste gebouw was. Niet vergeten dat de "orologiemaker" van het Belfort, Roemaet, zoon, gehuisvest was in de aangebouwde doch naderhand gesloopte vleugel van de Mammelokker : op de afb. nagenoeg volledig weggemoffeld door de letter J. Op het bordes ontwaart men de gestalte van een manspersoon, in de vesteropening erboven een vrouw. Deze woning droeg het nummer 23, Van Hove's Mammelokker het nummer 21.

kost te horen kon krijgen : "Hij zit in 't Rolleke" - "Er is geen plaats meer in 't Rolleke."

Een wereldschokkende gebeurtenis als de verhuizing van de Mammelokker naar het Rolleke kon begrijpelijkerwijze zo maar niet onopgemerkt voorbijgaan. Daar moest een lied op gemaakt worden.

Het is niet gemakkelijk uit te vissen op welk tijdstip het den volke aangeboden werd. Gebeurde dit reeds tijdens de karnavalsweek van het jaar 63 ? Wat er ook van zij, het kwam er. Jammer genoeg weten we niet op welke "stem" het gezonden diende te worden. Het is al

wel dat we er na lang zoeken achter gekomen zijn wie er de dichter van is.

P. Claeys die het lied natuurlijk gekend heeft getuigt ervan dat het is een "chanson dont l'auteur par excès de modestie a voulu gardé (sic) l'anonyme (resic)" (11).

Zoals gezegd slaagden we erin het lied terug te vinden in een bundel berustend in de Universiteitsbibliotheek (12). Daardoor kwamen we te weten dat het niet door de eerste de beste Strop gemaakt werd, maar door Emiel van Goethem, de bekende boekhandelaar - gelegenheidsdichter-publicist (wekelijkse praatjes in de Gaz. van Gent) - toneel-schrijver (o. a. van het historisch drama "De Pacificatie van Gent". Ons inziens een voldoende reden om het integraal af te schrijven.

ADIEU AAN DE MAMMELOKKER

Ge zijt ne spinder of ne dokker,
Een schooiersjonk, een eêlmanskind,
Bekent, de Gentsche Mammelokker
Is iets dat g'elders nie en vindt !
Er is - daarom mijn droeve klachten -
Voorzeker in onz' schoone stad,
Geen monument, dat, zelfs bij nachte
Zoodanig veel bezoekers had !

Beziet alleenlijk de façade :
Van kinderliefde is 't een model;
Nooit zag men in een *kavalkade*
Iets dat zoo flink is en zoo wel.
De vreemding die er komt naar kijken
Die staat genageld aan den grond
En laat er zijn gewondering blijken
Al meê het water in den mond.

Wanneer men na een ferme geute
Van dobbelen *uitzet* of van *kwak*,
Gesnapt werd midden in de leute,
Ge zat daar stil op uw gemak.
En als ge waart in staat van gratie,
Men bracht u een proces-verbaal
Dat was een soort van invitatie
Al voor het *lollekens tribunaal*.

Zij die er werden ingelaten
Die leefden sober en gezond,
Want al de voedsels die zij aten
Die pikten nooit in hunnen mond;

karnavalsoptocht te
Gent, den grooten toer
genoemd. Deelname
van groot aantal rijtuigen

algemeen bekend en ge-
waardeers Gents bier
van 't vat
druppel jenever

rechtbank van enkele
politie, de zaterdag ge-
houden.

En alles wat men u kwam schinken,
Was overvloedig, maar zoo fijn,
Dat men een heelen dag kon drinken
En zonder ongesteld te zijn.

Gij zat daar onder dezen toren,
Dien men met fierheid 't Belfort noemt,
Waar men den gulden drank ziet gloren,
Waar klokke Roeland, zoo beroemd,
Aan al de volken gaat verkonden
Of 't feesten of het stormen zal;
Gij voeldet 't hert gansch opgewonden
Gij waart *vrij-burger* heel en al

na ten minste geduren-
de 1 nacht opgesloten
te zijn geweest

En of die schoonheid moet verdwijnen
Wâ kop heeft dat nu toch beraamd !
Mijn Gentsche ziele zal verkwijnen.
Ik sta verpletst, ik ben beschaamd !
Komt nu na 't een of ander dingsken
Madam Politie aangewaaid,
Men wordt er lijk een vondelingsken
Onnoozel in de Roll' gedraaid !

Refrein

Och God, wâ triestig avonture
De Mammelokker heeft er gestaan.

Dat is toch wel een zotte kure,
We moeten nu allen naar 't Rolleken gaan.
Daar weet men nog van tijd of ure,
Men hoort er zelfs geen *wekkring* slaan
Salut demeure chaste et pure !
Adieu ! adieu ! met een bloedig getraan.

het deuntje op de bei-
aard dat het slaan van
de klok voorafgaat

Drukker Van den Hoeck

een populaire zinsnede
uit "Faust" van Gounod

We geven grif toe dat onderhavig opstel geen volwaardige en onversneden heemkunde kan genoemd worden. Daarvoor is zijn stramien te veel doorweven door flitsen uit de folklore en uit de kunstgeschiedenis, om slechts deze twee spelbreeksters te noemen. Wat laatstgenoemde discipline betreft zijn we noodgedwongen uiterst zuinig geweest in het etaleren van wetenswaardigheden, alhoewel we de aandacht zouden kunnen trekken hebben op de rijke verzameling afbeeldingen van beeldhouwwerken, schilderijen, etsen en andere producten van pen en pen-

seel, die van de eerste tot de laatste de Mammelokkerlegende behandelen; verzameling die tegenwoordig bewaard wordt in de reserve van het Bijlokemuseum en vrijwel door niemand bekend is.

Alfons van Werveke stelde ze met zorg en geduld samen en exposeerde ze in het zg. Museum van het Belfort tegelijkertijd met de documenten die betrekking hebben op Belfort, beiaard, klokken, uurwerk, draak, enz.

Helaas, maar al te vroeg zou er een kink in de Mammelokkerse kabel komen, want op zekere dag kwam van Hogerhand het bevel de prenten subito-presto uit het Belfortse Museum te verwijderen. Een of andere halfgare passant had zich door de afbeeldingen van wat stenen of gepenseelde vrouwenborsten zo wreed geschandaliseerd gevoeld dat hij full-speed moest gaan protesteren. Met het belachelijk gevolg dat de Overheid de waardevolle documenten deed inpakken en expediëren naar de vergetelheid. Nog een geluk dat de papieren niet geëxecuteerd werden. Zoals omtrent dezelfde tijd met gelijkaardige dingen in een ander Museum wèl gebeurde.

Is het nodig eraan te herinneren dat het laatste bedrijf van het Mammelokker-drama gespeeld werd van augustus 1961 tot het voorjaar 1962? Sedert lang reeds had het Stadsbestuur besloten het danig verweerd beeld door een repliek te vervangen. Met het maken van deze repliek werd beeldhouwer Jan Antheunis belast. Uit een 5 m³ groot blok fijnkorrelige witte steen "Antior" van 2,7 m op 2,6 m kapte de kunstenaar in het werkhuis van Rigelle, Zwijnaardse Steenweg, de nieuwe Mammelokker. Als model diende een uit 4 delen bestaande maquette, die men voor de gelegenheid uit de reserve van het Museum voor Schone Kunsten was gaan halen. Zoals bekend overleed Jan Antheunis enkele maanden geleden.

NOTEN

- (1) Alfons van Werveke, De Mammelokker, Het Volksbelang, 27.8.1898.
- (2) Spiegel van de / Doorluchtige, eerlicke, Cloucke, Deuchtsame / ende verstandige vrouwen : / Genomen uut diveersche Grixsche ende latijnsche / war-historyschryvers tot vermaeck ende leeringe / van alle liefhebbers van eerlicke vrouwen. / Met diveersche constige coperen Platen verciert ende rijmwyse / Beschreven door Theocritū ā Ganda. / Judocus Hondius exc. / Amsterdami 1606./
- (3) Geciteerd door A. De Cock in "De Mammelokker": te Gent, Volkskunde, 18de Jg., 1906, blz. 45 e. v.
- (4) Johan Wilhelm Wolf, Niederländische Sagen, Leipzig, 1843.
- (5) L. Lievevrouw-Coopman, Gents Woordenboek, Gent, 1950.
- (6) Pr. van Duyse, Klaverblad, Gent, 1848.
- (7) P. de Ryck, Gentianen, een resem oude Gentse Sagen, verzameld, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Prof. Dr. Paul de Keyser, Gent, 1955.
- (8) Universiteitsbibliotheek, A 1258 2.
- (9) Lodewijk De Vriese, Onder de Wekkinge, een resem brokskens Gentsch leven voor 't volk bijeengegaard, Gent, 1925.
- (10) Laatste aflevering op 2.2.02.
- (11) La Flandre libérale 25.4.04.
- (12) Universiteitsbibliotheek G 19936 63.

M. VAN WESEMAEL